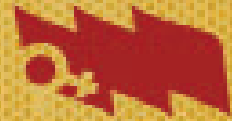
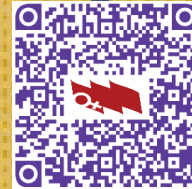

25 novembre 2017

Dia Internacional Per a l'Eliminació
de la Violència Contra Les Dones

CONFEDERACIÓN
INTERINDICAL
Organización de Mujeres

STEI
INTERINDICAL

Publicació en línia a issuu.com

25 de novembre 2017

Propostes Didàctiques

Contra la violència
institucional:
JUSTÍCIA per a totes.

Propostes Didàctiques

2

índex

Manifest del 25 de novembre de l'Organización de Mujeres de la Confederación Intersindical	Pàg. 3
Justificació i objectius	Pàg. 5
Educació Infantil	Pàg. 7
Educació Primària. Alumnat de 6 a 9 anys	Pàg. 9
Educación Primària. Alumnat de 9 a 12 anys	Pàg. 10
ESO. Alumnat de 12 a 15 anys	Pàg. 10
ESO i Batxillerat Alumnat de 15 a 18 anys	Pàg. 15
Activitats en anglès	Pàg. 18
Educació de Persones Adultes. Recursos:	Pàg. 19
Què llegir, què veure, què escoltar, què visitar...	Pàg. 20
Entre llei i pacte, ens continuen assassinant, de Macu Gimeno	Pàg. 24
Taula de femicidis	Pàg. 26

25 de novembre 2017

Propostes Didàctiques
Educació Infantil,
Educació Primària,
ESO, Batxillerat i FPA

Elaboració i Coordinació:

Organización de Mujeres de STES-i, Organización de Mujeres de Confederación Intersindical y Área de Publicaciones de la Confederación Intersindical.

Portada, disseny i maquetació:

Mario Padilla Fernández. Área de Publicaciones de la Confederación Intersindical.

Edició i Distribució:

Confederación Intersindical. C/ Carretas, 14, 7º F, 28012 MADRID.

Tel.: 91 523 14 78. Fax: 91 532 22 80.

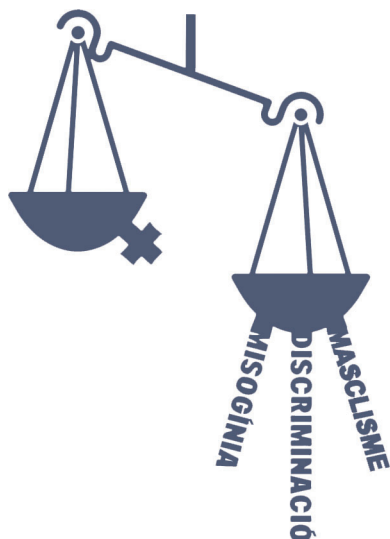
Correus electrònics: o.mujeres@stes.es | publicaciones@intersindical.es | www.stes.es

Han col·laborat en l'elaboració d'aquestes propostes didàctiques:

Elisa Simón Mateo, Loly Verde Trujillo, Inma Ortells Rodríguez, Mª Carmen Gil Robles, Macu Gimeno Mengual, Patricia Ruiloba Gutierrez, María Jesús de León Morgado, Mario Padilla Fernández y María Luz González Rodríguez.

Aquesta publicació o qualsevol part d'ella es pot reproduir i distribuir lliurement, encara que ens agradaria que ens citeu...

25novembre2017 / Contra la violència institucional: JUSTÍCIA per a totes.

Manifest de Organización de Mujeres de la Confederación Intersindical Contra la violència institucional: JUSTÍCIA per a totes

Al llarg de 2017 van 46 dones assassinades per les seves parelles o exparelles, i com diuen les notícies sobre aquests assassinats, en molts casos no s'havien produït denúncies prèvies. Analitzarem aquesta afirmació, quan s'insisteix que no s'havien posat denúncies prèvies... es vol dir que la dona no havia patit violència fins a aquest moment? Per ventura aquest fet ens renta la consciència i ens fa sentir-nos menys culpables de la indefensió que pateixen les dones víctimes de violència de gènere? Davant el repunt dels assassinats de dones, es creen comissions per determinar les causes d'aquests assassinats, de veritat necessitem analitzar i nomenar comissions per determinar per què els homes assassinen les dones que són o han estat les seves companyes? No cal fer saberuts estudis per entendre que l'origen d'aquests assassinats està en el patriarcat i en el concepte de possessió que molts homes tenen de les dones.

Anem una mica més enllà: pretenem que dones que viuen en un entorn de violència denunciïn el seu maltractador quan aquest fet els suposarà deixar en mans d'aquesta persona les seves filles i fills? Tenint en compte que, de cap d'any ençà, han estat assassinats pels seus pares, durant el règim de visites imposat pels tribunals, 11 nines i nins, podem demanar-nos quina mare va a separar-se de la seva parella si sap que això suposarà deixar a les seves criatures en mans d'un maltractador i també sap que aquell pot dur a terme certes amenaces, en molts casos repetides al llarg d'anys de patiment, advertències com ara: "com em deixis, aguanta a les conseqüències, no tornaràs a veure els teus fills i filles". La mare sap que, almenys estant ella davant, pot evitar que aquest maltractador executi aquestes amenaces.

El Govern i col·lateralment la Justícia, no estableixen les mesures necessàries per a la seva protecció, ja que quan dones com Maria, Joana, Susanna... i moltes més han fet un pas endavant, abandonant el seu maltractador, s'han trobat amb un poder judicial que no compleix amb la legislació vigent, ja que no oblidem que no són aquelles que incompleixen les lleis, sinó que ho fan aquests jutges i jutgesses que no tenen en compte la Llei Orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de mesures de protecció integral contra la Violència de Gènere que en el seu Article 65. -De les mesures de suspensió de la pàtria potestat o la custòdia de menors. I en l'Article 66, de la mesura de suspensió del règim de visites, estada, relació o comunicació amb els menors, que dictaminen la supressió de la pàtria potestat, la custòdia o la supressió del règim de visites i en elles es recull textualment: "adoptarà les mesures necessàries per garantir la seguretat, integritat i reparació dels menors i de la dona, i realitzarà

Contra la violència institucional: JUSTÍCIA per a totes

un seguiment periòdic de la seva evolució. “Les dones es revelen davant sentències contràries a aquesta llei per raons òbvies, suposa deixar a les seves criatures en mans d'un maltractador.

Cal formació específica i una especial sensibilització sobre el tema per a totes les persones que han de treballar amb dones que pateixen violència masclista, no només en el poder judicial (judicatura, fiscalia, advocacia ...) sinó també entre les treballadores socials i personal mèdic, els cossos de seguretat i totes les persones implicades en l'aplicació de mesures integrals contra la violència envers les dones. Perquè que se sentin protegides i còmodes és fonamental.

S'ha aprovat el Pacte d'Estat contra la Violència de Gènere, però tot i l'alegria inicial de les associacions feministes, no deixa de ser un “consens de mínims” i tot i que hi ha hagut unanimitat entre tots els grups parlamentaris, aquest document té més d'informe que de pacte i queden molts interrogants sobre qüestions clau que han quedat fora.

Esperem que el Pacte no quedi en mera declaració d'intencions i que en el seguiment d'aquest no es deixi fora a les organitzacions de dones i feministes. Esperem també que les partides presupostàries siguin suficients i que s'incloguin tots els supòsits de violència masclistes prevists en el Conveni d'Istanbul. Falta que l'eradicació de les violències contra les dones sigui prioritari en les agendes polítiques, perquè només així serà possible la seva eliminació.

És el mateix Estat i les seves institucions qui falla en la prevenció i eradicació de la violència contra les dones, no les mateixes dones.

Madrid, 25 de novembre de 2017

Organització de Mujeres de la Confederación Intersindical

Proposta d'activitats

25 de novembre de 2017

Contra la violència institucional: JUSTÍCIA per a totes

Justificació:

L'Organització de Dones de la Confederació Intersindical, un altre 25 de novembre més, Dia Internacional per a l'Eliminació de la Violència Contra les Dones, fa una crida a tots els agents de la comunitat educativa invocant la transcendència i magnitud que l'educació suposa per eradicar una de les majors i més perniciosos xacres en totes les parts del planeta: la violència que s'exerceix envers les dones. Aquesta violència es produeix en tots els àmbits de la societat. De manera explícita a través dels maltractaments, els feminicidis, l'explotació i tràfic amb finalitats sexuals, en els conflictes armats o en l'assetjament sexual; i de manera simbòlica a través dels mitjans de comunicació, la violència disculpada en les tradicions culturals i religioses o la violència institucional tolerada i silenciada.

Amb aquesta finalitat ens dirigim a vosaltres, alumnat, professionals de la docència i de l'orientació als centres, i us oferim aquesta nova contribució a aquesta tasca educativa mitjançant aquesta proposta didàctica amb activitats per treballar a l'aula, estructurada per a tots els nivells educatius des d'infantil fins a persones adultes.

Amb aquests materials pretenem contribuir a configurar un currículum no sexista, on se superi la històrica invisibilitat de les dones i on s'ensenyi i s'apregui a construir la igualtat entre dones i homes, aportant materials i estratègies que permetin detectar i combatre situacions i conductes que condueixen a la violència contra les dones, al mateix temps que fomentar canvis cognitius, emocionals i actitudinals que permetin construir una convivència entre totes les persones regida pels principis de justícia social, equitat i igualtat.

Apostam per una formació de totes les persones que treballen amb dones víctimes de violència masclista, treballadores socials, poder judicial, policies, perquè és necessari que aquestes dones rebin el suport que necessiten i així evitar situacions de desprotecció que han ocorregut.

Davant la violència institucional, justícia per a totes.

Continguts:

- Formes de violència contra les dones.
- Rols i estereotips socials que contribueixen a la violència contra les dones.

- Noves tecnologies i xarxes socials com a instruments per exercir violència contra les dones.
- Violència simbòlica: els cànons de bellesa femenina, publicitat i els mitjans de comunicació.
- Prevenció de violència de gènere a través de l'educació en igualtat.
- Conseqüències de la desigualtat de gènere en la nostra societat.
- Llenguatge sexista.
- Micromasclismes: la subtileza de les noves formes de violència.
- Violència institucional, mecanismes per a la seva detecció.

Objectius:

- Educar en igualtat com a instrument per prevenir tot tipus de violència envers les dones, potenciant actituds de respecte cap al femení.
- Definir, visualitzar i identificar totes les formes de violència que s'exerceixen sobre les nenes i dones.
- Desenvolupar un esperit crític davant els costums, creences i pràctiques socials legitimades però que impliquen violència contra les dones.
- Dotar d'estratègies que permetin detectar les actituds violentes i els biaixos sexistes envers les dones en els entorns més propers, família, amistats, centres educatius.
- Reflexionar críticament sobre tots aquells mites que minimitzen el problema de la violència de gènere.
- Reflexionar sobre la desigualtat i dissimetria entre sexes en l'àmbit social, laboral i econòmic com a causa de la violència de gènere.
- Conèixer els mecanismes i protocols d'actuació davant la violència masclista.
- Detectar el llenguatge sexista més agressiu en els mitjans de comunicació, llibres de text, música, art, etc., i desenvolupar estratègies de modificació davant aquest.
- Detectar la violència simbòlica que s'exerceix socialment contra les dones, i desenvolupar una actitud de rebot enfront d'ella.
- Reflexionar sobre les noves formes de violència envers les dones a través de les xarxes socials.
- Reconèixer la violència de gènere com un problema social

que ens afecta totes i tots i desenvolupar actituds de lluita activa contra aquesta.

- Adquirir una imatge ajustada de cadascú amb el fi últim de mantenir una autoestima adequada.
- Conscienciar l'alumnat per compartir i assumir responsabilitats, familiars i socials, de manera conjunta evitant estereotips sexistes.

Metodologia:

Al llarg de la Unitat Didàctica utilitzarem una metodologia activa i participativa que propiciï en el nostre alumnat, d'una banda canvis en les actituds individuals, en els seus coneixements i les seves habilitats per eliminar les idees errònies que hi ha al darrere en el fenomen de la violència de gènere, i d'altra banda que ho capaciti amb estratègies per detectar i reconèixer les diferents formes de violència envers les dones i els possibles casos de maltractament que trobin al seu al voltant.

Així doncs aquesta UD fa ús de tècniques que promouen el canvi en les idees prèvies de l'alumnat, a través de la contrastació amb tot tipus de fonts documentals, escrites, visuals, musicals així com amb l'opinió dels seus iguals, sent aquesta tècnica, sobretot a l'educació secundària, una de les més eficaçes per afermar el procés d'ensenyament-aprenentatge, donada l'elevada receptivitat a ser educats pels seus iguals. Entre les tècniques utilitzades destaquem els grups de discussió, jocs, role play, escriptura creativa, anàlisi de documents, pel·lícules, cançons, debat grupal.

Les activitats que hem elaborat es treballaran: unes de manera individual, buscant la reflexió personal, i unes altres de manera cooperativa, propiciant la participació i el debat d'alumnes potenciant en tots dos tipus d'activitats la sensibilització davant aquest important problema i la conscienciació per a una participació activa en la seva eradicació.

Criteris d'evaluació:

La proposta que presentam no es correspon amb una unitat didàctica a l'ús, i per tant no pretenem una avaluació disciplinada d'aquesta. No obstant això haurem conclòs amb èxit els nostres objectius si, en finalitzar, l'alumnat:

- Mostra actituds de respecte cap a les altres persones sense cap tipus de discriminació per raó de gènere.
- Reconeix i diferencia les diferents formes de violència cap a les dones i al·lotes en el seu entorn proper.
- Mostra una actitud crítica davant accions o fenòmens que suposen discriminació o violència cap a les dones en els costums, creences i pràctiques socials habituals.
- Coneix i utilitza estratègies per detectar i eradicar actituds violentes i masclistes en els entorns més propers, família, amistats, centres educatius...
- Detecta i mostra rebuig cap a aquells mites que minimitzen el problema de la violència de gènere (superioritat "natural" l'home, l'amor ho pot tot, compatibilitat entre amor i maltractament, l'amor requereix lliurament total i perduda d'intimitat, l'amor és possessió i exclusivitat etc.).
- Identifica les desigualtats entre sexes en l'àmbit social, laboral i econòmic com a causa de la violència de gènere
- Coneix i sap posar en pràctica els mecanismes i protocols de denúncia de les actituds violentes cap a les dones.
- Detecta usos sexistes del llenguatge en diferents mitjans i utilitza estratègies per corregir-los.
- És capaç de detectar les diferents manifestacions de violència simbòlica envers les dones, i mostra rebuig enfront d'elles.
- Considera la violència de gènere com un problema i s'implica activament en la seva eliminació.
- Adquireix una imatge ajustada a la seva pròpia existència, però en igualtat amb la d'altres persones.
- Adquirir una imatge ajustada de cadascú amb el fi últim de mantenir una autoestima adequada.
- Comparteix i assumeix la coresponsabilitat evitant estereotips sexistes.

“Educació Infantil”

Activitat 1: Confio en les altres persones

Per crear un marc d'acceptació, respecte i confiança de l'alumnat, realitzarem una activitat per fomentar-los.

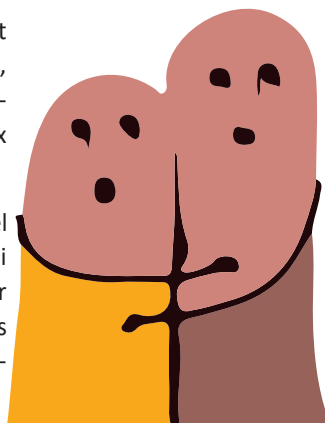
L'alumnat es distribueix per l'espai aleatòriament mentre es mou a toc de tambor. En cessar la música, ha de col·locar-se enfront de la companya o company més, proper al qual abraçaran. Es repeteix fins que entri en contacte la majoria de l'alumnat.

Quan el/la docent ho consideri, atura novament el so perquè triïn de nou. En aquesta ocasió portarà a qui li toqui, subjecte per un colze, cuidant de no xocar amb ningú, ja que durà els ulls tapats. A una ordre, es canvien els rols però abans es diran alguna cosa afectiva (gràcies per cuidar-me, m'ha agradat...).

Quan hagin repetit, s'asseuran cara a cara i comentaran el que han sentit.

Per continuar l'activitat, es posarà a la disposició de l'alumnat colors de diferent tipus i una cartolina DIN A3. Se'ls demanarà que emplenin la cartolina amb els colors que els facin sentir bé.

En una sessió posterior, realitzarem una exposició de totes les làmines, comentant que són totes precioses i que totes estan molt bé (reforç afectiu, respecte pel treball dels/es altres).

Activitat 2: El núvol de les paraules bones

El professor o professora dibuixarà i retallarà un gran núvol.

Quan l'alumnat estigui assegut en semicercle es fomentarà un diàleg al voltant d'unes preguntes:

A Què és millor avenir-nos bé o barallar-nos?

B Parlar les coses o copejar-nos i insultar-nos?

Dir-nos coses boniques o coses lletges?

Una vegada acabada la conversa, aniran dient paraules bones i boniques que podem dir-nos les persones per sentir-nos millor.

Es posa el núvol en terra de manera que sigui visible. S'obre un torn en el qual expressaran quina paraula els agrada més. El/la professor/a les anirà

anotant en rectangles de paper de colors que ha preparat prèviament i se li dona a qui l'hagi triat. Quan cadascú tingui la seva, l'eferraran per darrere i per davant en el núvol, ja que aquesta anirà penjada del sostre perquè es vegi millor i recordem totes les coses bones que es poden dir.

NOTA: En cursos superiors serà l'alumnat el que escrigui la paraula en la cartolina.

Activitat 3: Totes les persones som iguals i diferents

Es presentarà a l'alumnat un globus terraqüi i li explicarem què és i per a què serveix. Al mateix temps tindrem penjat a la paret un mapa del món.

Comentarem sobre l'existència de les diferents races i de diferents colors de pell mostrant-los fotos.

Buscarem amb l'alumnat semblances i diferències arribant a la conclusió que per fora podem ser diferents però per dins sentim i pensem igual, encara que els nostres costums siguin diferents.

El docent haurà preparat prèviament quatre contorns del cos que es retallaran en parts acoblables, ja que les parts seran retallades pel mateix lloc. Dividim la classe en tres grups. Cada grup acolorirà les parts d'un cos d'un color (negre, groc, marró). En acabar d'acolorir caldrà formar els ninots amb la consigna que han de mesclar-se els colors.

Propostes Didàctiques

8

Un altre dia l'alumnat triarà un contorn i ho acolorirà del color que desitgi, triant entre: negre, groc i marró ja que el blanc no és necessari acolorir-ho. Amb aquests ni-nots, omplirem el mapa del món previ assessorament del tutor o la tutora de en quin país cal col·locar-ho.

Com a variant per al farciment del mapa es poden portar fotos de persones que s'aniran col·locant segons la seva procedència.

Comentar que aquesta activitat es realitzarà en diversos dies.

NOTA: Segons l'edat es pot anar complicant.

COMENTARI: A Buenos Aires el dia 8 de Maig és el Dia Internacional de la violència institucional.

“Educació Primària”

Activitats de 6 a 9 anys

Activitat 1: Elaboram les nostres normes

Activitat per a desenvolupar l'autoestima i l'empatia en els nins i les nines

Introduïm unes preguntes en Assemblea de classe perquè l'alumnat valori la necessitat d'unes regles, normes o lleis bàsiques en la nostra societat, amb preguntes com: Què passaria si a un partit de futbol no hi hagués reglament? I si no tinguéssim unes normes bàsiques de convivència a l'escola o a casa?

Aportam idees amb la finalitat d'elaborar les nostres pròpies regles a classe. A manera d'exemple podem visionar el següent vídeo dels Minions.

Després d'analitzar i consensuar les aportacions, podem elaborar una taula que reculli les normes bàsiques per prevenir conflictes i unes altres per actuar de forma pacífica davant ells. Amb això aprenen a gestionar comportaments agressius i a resoldre conflictes que es plantegin.

APRENEM REGLES PER...	
NO PERDRE EL CONTROL	RESOLDRE UNA BARALLA
Respiració profunda i comptar fins a 10	Utilitzar mediadors
Utilitzar un espai per reflexionar	

Una vegada establertes les normes de classe, col·locar-les en un lloc visible per tenir-les sempre presents.

Comentar amb l'alumnat que en la nostra societat existeixen lleis per respectar els drets de tots els ciutadans i ciutadanes i que hi ha lleis concretes per defensar els drets de les dones i la igualtat entre homes i dones. Els nins i nines recolliran informació a casa sobre algunes d'aquestes lleis per comentar-les posteriorment a l'aula.

Activitat 2: Construint núvols

Amb la finalitat de detectar les idees preconcebudes del grup classe pel que fa al terme “violència de gènere”, els nins i nines aniran escrivint d'un a un en un gran núvol les paraules que els vinguin al cap quan parlam d'aquest terme. Una vegada fetes les aportacions, es llegiran en veu alta, intentant assenyalar les idees encertades i els prejudicis o les que s'allunyen de la realitat. Posteriorment convidam a classe a una persona que exerceixi un càrrec a l'Àrea de la Dona de la ciutat per informar sobre el nou Pacte d'Estat contra la Violència de Gènere: descripció d'aquest terme, tipus de violència, fites aconseguides, importància de les lleis i pactes contra la violència de gènere... Abans de la visita, la classe es divi-deix en grups per elaborar preguntes sobre els conceptes que encara no tenen clars o desitgen saber més i dirigir-les cap a la persona convidada.

Conclou la visita, l'alumnat torna a escriure en un altre gran núvol paraules que defineixin aquest terme. D'aquesta forma contrastaran les idees preconcebudes amb les noves aprenes durant el desenvolupament de l'activitat, essent conscients del que han après sobre la Violència de Gènere.

Propostes Didàctiques

Educació Primària

Activitats de 9 a 12 anys

Activitat 1

Es reparteixen targetes amb el vocabulari bàsic entre diversos grups: feminisme, masclisme, femellisme, gènere, sexe, violència de gènere, etc. I després es reparteixen les targetes amb la definició (o bé es projecten en un Power Point), i han d'anar associant cada paraula amb la seva definició.

Activitat 2

Es prepara un PowerPoint o mural sobre exemples del que és la Violència institucional contra les dones. Violència Institucional (VI) és la re-victimització de les víctimes davant casos d'agressions (sexuals o d'un altre tipus de violència). VI és permetre tenir custòdia dels fills a pares maltractadors. VI és la falta de recursos i mitjans per a la protecció a les víctimes de violència de gènere. VI és voler posar una denúncia i que no et facin cas. VI és quan maltracten a les dones als hospitals, jutjats, fiscalies, escoles, etc. I buscar notícies relacionades amb aquests exemples, o tractar de posar més exemples de possible violència institucional.

De 12 a 15 anys

Activitat 1

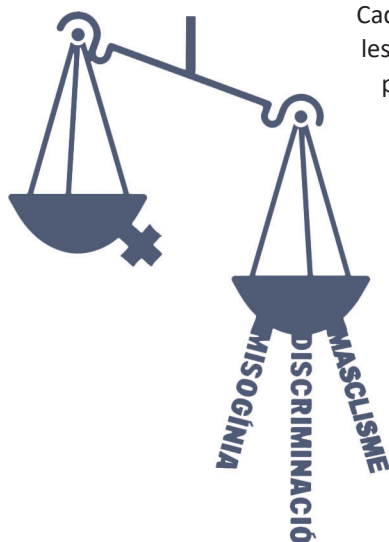
El desconeixement dels drets que protegeixen a les dones i la falta de suport adequat per part de les institucions, genera en molts casos que les dones reincideixin en els vincles de maltractament, per creure que no existeix un camí alternatiu.

Analitzarem en petits grups aquest curt que analitza la violència institucional que sofreixen les dones quan arriben a denunciar un cas de maltractament.

"JUSTÍCIA DE GÈNERE"

<https://www.youtube.com/watch?v=Gi0QeQ9WT5w>

Cada grup farà una recerca sobre les tàctiques que s'han d'establir per atendre a aquestes dones i enregistraran un vídeo explicant-ho.

Campaña "JUSTICIA DE GENERO" - La Denuncia - Fundación AVON Y AMJA
18 924 visualizaciones

25novembre2017 / Contra la violència institucional: JUSTÍCIA per a totes.

De 15 a 18 anys

Activitat 1: Acostar-nos al concepte de *violència institucional*

Aquestes activitats estan destinades a al·lots i al·letes de 15 a 18 anys, la qual cosa correspondria al tram final de l'Educació Secundària: 4t d'ESO i Batxillerat. Estan dissenyades per ser treballades en dues sessions de classe, amb l'objectiu de poder aprofundir en elles.

"(...) Els Estats no només fallen en la prevenció i eradicació de la violència contra les dones a les mans de tercers, sinó que són ells mateixos generadors de violència institucional". Font: Amnistia Internacional, L'Estat com a "aparell reproductor" de violència contra les dones.

L'objectiu d'aquesta activitat és acostar a l'alumnat al concepte de violència de gènere institucional. Mostrar-los que, per poder comprendre adequadament la violència de gènere, hem d'entendre que s'alimenta en molts casos de la pròpia violència estatal, sigui per accions o omissions realitzades pel mateix Estat, o per les seves autoritats. Les pràctiques de violències institucionals poden desenvolupar-se en qualsevol dels camps on l'Estat ha d'actuar en relació la prevenció, atenció i reparació del dany, i formen part del patriarcat amb què es nodreix el sistema capitalista, patriarcal i imperialista.

Prèviament el professorat pot consultar:

- *Violència de gènere i violència institucional*, d'Encarna Bodelón. (S'acompanya de PDF); <https://www.amnistia.org/blog/2017/07/violencia-institucional-contra-las-mujeres/>
- *Violència institucional contra les dones: vulnerables i revictimitzades*, de Jacqueline Fernández, en <https://www.amnistia.org/blog/2017/07/violencia-institucional-contra-las-mujeres/>
- I l'article complet recomanat per a l'alumnat d'Alma González Dueñas, El masclisme institucional en les campanyes contra la violència de gènere, a l'enllaç: <http://www.tribunafeminista.org/2017/01/el-machismo-institucional-en-las-campanas-contra-la-violencia-de-genero/>

Activitat 2

a) Lectura en grup de 4 alumnes del següent text, posant especial atenció en els fragments subratllats en vermell. Exposició de conclusions i debat sobre el concepte de violència i masclisme institucional. Un cop finalitzada l'exposició de conclusions cada grup haurà d'elaborar un lema per a la campanya contra la violència de gènere que es desenvoluparà en el seu centre. (1 hora)

"L'any 2016 finalitzà amb 44 víctimes mortals per violència de gènere (una xifra que podria augmentar a mesura que es resolguin els set casos encara en procés de recerca). A pesar que les dades en aquesta matèria revelen una tendència lleugerament decreixent, el problema de la violència de gènere continua suposant una xacra social i un alarmant senyal de desigualtat entre homes i dones. Des del 2003, 870 dones han estat assassinades a les mans de les seves parelles o exparelles a l'Estat espanyol.

Les institucions no són alienes a aquest urgent problema social. A Espanya, tant el govern central com els governs autonòmics han desenvolupat recursos per a l'atenció a dones víctimes de violència de gènere, i han dut a terme campanyes de sensibilització perquè aquest problema deixi d'experimentar-se com un 'conflicte privat' dins de la parella.

Però malgrat aquests aparentment benintencionats esforços de l'administració pública, per poc que s'analitzin les campanyes contra la violència de gènere fins ara llançades, és possible constatar com la ideologia masclista fa permeable els discursos institucionals i mediàtics, fins i tot quan el que es pretén és conscienciar a la ciutadania del perill de perpetuar aquesta cultura sexista.

El principal problema que es fa visible en analitzar les campanyes del Ministeri de Sanitat, Serveis Socials i Igualtat, és el tracte de la violència de gènere com un fenomen natural, impersonal i inevitable. Una gran majoria de les campanyes institucionals contra la violència de gènere es dirigeixen a la víctima: "Si hi ha sortida a la violència de gènere és gràcies a tu" resa l'eslògan de la campanya del MSSSI dels dos últims anys en un espot en el qual els veïns d'una dona maltractada l'animen perquè denunciï la seva situació. "Si el teu al·lot et fa sentir por, explica-ho" és el missatge del Ministeri en la seva campanya de 2014.

Des del govern el missatge és un i es repeteix amb incansable insistència: denúncia.

Les causes de la violència experimentada per aquestes dones s'ignoren, i el pes recau sobre l'actuació de la víctima. "No et saltis els senyals. Tria viure." Amb aquesta encertada elecció de paraules el MSSSI urgia a les dones víctimes de violència de gènere a denunciar els maltractaments el 2012. No obstant això, ser víctima de violència de gènere no és una 'elecció' de les dones. Les dones assassinades no 'van triar' morir a les mans d'homes amb els quals compartien o havien compartit en algun moment les seves vides. El fet que es posi a la disposició de les dones un telèfon d'ajuda (el 016), i es redueixi la seva falta d'ús a una mala elecció per part de la víctima suposa una simplificació del problema i responsabilitza injustament les dones de la seva situació. Resulta a més deshonest suggerir que la denúncia sempre produeix un efecte positiu en les vides d'aquestes dones: un alt percentatge de víctimes mortals ja havia presentat denúncia contra el seu agressor.

Encara que és important que les dones coneguin i facin ús dels serveis públics d'atenció i acolliment a les víctimes de violència de gènere, aquests recursos no suposen en cap cas un mitjà per a l'eradicació de la violència contra les dones. I és que, malgrat el que el Ministeri d'Igualtat vulgui fer-nos creure, posar fi a la violència de gènere no depèn de les víctimes, sinó de l'eradicació del masclisme en la nostra societat.

La violència de gènere no és un fenomen natural ni inevitable. Es tracta d'un símptoma del masclisme que impregna la nostra cultura i que es manifesta en les nostres relacions; un masclisme tan naturalitzat que ens resulta inconcebible que pugui arribar a desaparèixer de la nostra realitat quotidiana. Per aquest motiu inventam subterfugis per sobreviure als brutals efectes d'aquesta ideologia, urgint a les dones a escapar de les seves llars quan els homes més propers a elles amenacen amb destruir-les físicament i emocional."

b) Analitzam casos concrets de violència institucional. Cada grup rebrà un dels 8 exemples que a continuació es proposen (o d'altres que considerin oportuns). Hauran d'analitzar els trets de la violència que es produeixen en aquest exemple. (30 minuts).

CAS 1

"Organitzacions civils i Govern recopilen dades d'una forma diferent. Des de l'any 2003, la Delegació del Govern per a la Violència de Gènere, un organisme que viu dins del Ministeri de Sanitat, Assumptes Socials i Igualtat, manté un registre oficial d'aquests assassinats. Les xifres que recollia aquest organisme són aquelles que la Llei Integral de Violència de Gènere identifica com a tals. Només es comptabilitzen els assassinats realitzats per parelles o exparelles (aquells homes amb els quals les dones tinguin o hagin tingut una relació afectiva reconeguda o de convivència) i les úniques víctimes de les quals es recullen dades són les dones amb les quals havien mantingut aquesta relació recentment (des del 2013) i els fills que són assassinats.

Les dades oficials sobre violència de gènere només recullen dades de les dones assassinades per les seves parelles o exparelles i dels menors (des del 2013)

Això suposa que, si en un mateix acte, un home assassina la seva parella o exparella i la seva mare, la seva veïna, la seva amiga o la seva cunyada que en aquest moment estaven amb ella, les estadístiques només comptabilitzen la primera, però no es considera víctima de la violència masculista als qui l'envolten. Tampoc aquells que han estat assassinats intentant evitar un assassinat masculista.

És el cas d'Ana Hilda Linares, de 55 anys, que a la fi de maig d'enguany va ser assassinada a ganivetades pel seu nebot segon de 29 anys, un dia després que ella ho denunciés per intentar asfixiar a l'exparella d'aquest, neboda de Linares. No obstant això, no es comptabilitza entre les 28 dones assassinades que el ministeri reconeix el 2017, perquè no és considerat un crim de violència de gènere."

<http://www.publico.es/sociedad/violencia-genero-no-revelan-estadistica-violencia-machista.html>

CAS 2

"Teresa Rodríguez denuncia per assetjament sexista un empresari. Manuel Muñoz Medina qualifica l'incident de "broma desencertada" i ho atribueix a unes copes de més després d'un menjar d'empresa. La coordinadora i portaveu de Podemos a Andalusia, Teresa Rodríguez, ha presentat una sol·licitud de conciliació judicial, el procés previ a la via civil o penal, contra un empresari sevillà que li va donar un tracte "degradant i sexista". Segons explica, l'empresari és Manuel Muñoz Medina, president de l'empresa Guadarte i vocal de la Cambra de Comerç de Sevilla. Els fets van ocórrer durant la inauguració d'una exposició de l'agència Efe a Sevilla. Encara que la líder de Podemos Andalusia es va excusar per falta de temps, atès que s'en anava cap a Cadis, va pujar un parell de minuts a les oficines per saludar-los. "Vaig apuntar amb prou feines al llindar del despatx i, quan em vaig disposar a marxar-me, van sortir dos homes al pas" que provenien d'una de les sales d'aquesta mateixa planta. Amb actitud "obertament informal", un d'ells la va saludar amb dos petons i l'altre, Muñoz Medina, la va acorralar contra la paret i va simular besar-la interposant la seva mà entre les boques de tots dos. "El senyor que m'havia emmordassat, emprès, i donat un 'petó fingit' en la boca, fart lluny de disculpar-se va comentar: 'és clar que la conec; estic de veure-la per la tele. En aquest moment em sento més paralitzada, humiliada, ultrajada i sento desitjos de marxar-me al aviat possible d'allà. En declaracions al diari digital "El Independiente.com", l'empresari Muñoz Medina ha qualificat l'incident de "broma" i ho ha atribuït al fet que, després d'haver "M'he passat set pobles", ha afirmat l'empresari, que ha assegurat sentir-se "totalment avergonyit". participat en un menjar d'empresa, estava embriac.

<http://www.elperiodico.com/es/politica/20161223/teresa-rodriguez-denuncia-por-acoso-sexual-a-un-empresario-5710354>

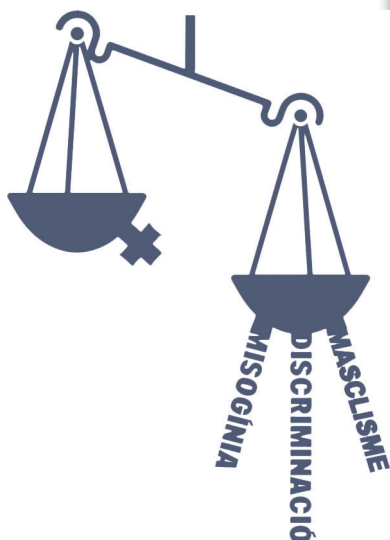

CAS 3

"Harvey Weinstein, un dels productors més coneguts i poderosos de Hollywood, ha estat acomiadat de la productora que ell mateix va fundar, després de les acusacions publicades en el *New York Times*. En l'informe s'incloïen testimoniatges gravats per l'actriu Ashley Judd i altres dones que van afirmar ser víctimes d'assetjament sexual i violacions per part de Weinstein. No obstant això, els seus companys masculins de Hollywood (guionistes, productors i actors) han evitat fer declaracions sobre aquest tema.

El periòdic anglès *The Guardian* ha contactat amb més d'una vintena d'actors i directors que han treballat amb el famós productor Weinstein o que, en l'actualitat, tenen projectes en curs amb ell i tots s'han negat a comentar o directament no han respost a les preguntes sobre les acusacions que el productor va assetjar sexualment a les dones durant un període de gairebé tres dècades. No obstant això, poc després que la història veiés la llum, moltes dones destacades de Hollywood (com Lena Dunham, Brie Larson, América Ferrera o Meryl Streep) van prestar les seves veus en suport de l'acusació. Per a alguns, el sonor silenci dels homes de Hollywood reflecteix una cultura més àmplia de misogínia en el negoci de l'entreteniment, impulsada per aquells que van mirar cap a un altre costat o van ignorar els rumors, permetent que les acusacions de Weinstein romanguessin com un "secret obert" durant anys."

<http://www.publico.es/culturas/hombres-hollywood-calle-denuncias-acoso-sexual-poderoso-productor-weinstein.html>

CAS 4

"M. Rongrong era una jove de 26 anys que vivia a la Província Shaanxi, a la Xina. Tenia 41 setmanes d'embaràs i s'havia presentat el dia 30 d'agost del 2017, a l'Hospital Yulin Número 1 amb dolors de part. El seu enllunament es preveia per al 5 de setembre però les contraccions li van començar amb una setmana d'antelació. El personal mèdic de l'hospital va examinar Ma i va determinar que ella necessitaria una cesària per poder donar a llum, ja que el cap del seu bebè era massa gran per poder donar a llum vaginalment. El part mèdic descrivia que el cap del fetus tenia "una gran circumferència, la qual cosa faria difícils l'enllunament vaginal". Però la llei a Xina estableix que la família d'ell o la pacient, té el dret d'acceptar o rebutjar qualsevol intervenció quirúrgica que s'hagués de realitzar del seu familiar. La família de Ma, i crucialment el seu espòs, va decidir negar-li la cesària que ella necessitava. En la seva inimaginable desesperació, Ma va intentar, fins i tot, sortir del centre mèdic (alerta: en plena labor de part), però li ho van impedir. L'hospital va publicar un vídeo on es veu Ma, amb el seu vestit rosat i els seus cabells en una cua. Amb prou feines pot caminar i en un moment cau de genolls en terra, envoltada de mitja dotzena de familiars. El vídeo és bastant espinós de veure, però avui constitueix evidència forense perquè dins de la seva impotència, i davant el dolor insuportable, Ma va prendre una decisió tant dràstica com tràgica. Al voltant de les vuit de la nit del dia 31 de setembre, Ma va entrar a la sala de parts, on es trobaven il·luminant altres cinc dones, va treure el cap per una finestra i es va llançar des d'un cinquè pis.

L'hospital va redactar unes declaracions on explica que el dolor que li produïa l'enllunament va fer que la condició psi-cològica de Ma "no es podia controlar" i que això la va portar a cometre el suïcidi. Ara, després de l'horripilant incident, la família de Ma i l'hospital han entrat en una guerra de paraules, tots dos tirant-li la culpa del succeït a l'altre."

<http://www.tribunafeminista.org/2017/10/es-hora-de-ampliar-el-concepto-de-feminicidio/>

CAS 5

"Emely estava embarassada de 5 mesos, fruit d'una relació de diversos anys amb un jove major anomenat Marlon Martínez. L'home pertanyia a una classe social acomodada, mentre que Emely no. Les recerques preliminars llancen que Marlon li va realitzar una emboscada a Emely. Ell la va passar a buscar al·legant que anirien a un centre mèdic, però en realitat la va portar al seu apartament, amb el propòsit de realitzar-li un avortament a Emely en contra de la seva voluntat.

L'informe forense, disseminat per la Procuraduria General de la República Dominicana assenyala que Emely va ser sotmesa a violència psicològica i física, així com a actes de tortura i barbàrie. L'informe diu que "en l'examen intern al cadàver de Emely es van trobar restes del fetus que portava al seu ventre, contusió del coll uterí i canal vaginal, perforació de l'úter amb indicatius que es va aplicar una gran força en aquesta zona i òrgans dispersos propis d'un avortament induït". En el cap, el cadàver va presentar "un cop contundent amb trencament cra-nial i hemorràgia cerebral, la qual cosa indica que aquest trauma es va produir en vida, provocat per un objecte de superfície dura i ferma".

Algunes persones argumenten que a Emely la van matar "per pobra". Diuen que el problema no era que ella estava embarassada, sinó que la família adinerada de Marlon no volia que una noia pobra tingués un fill seu. En la República Dominicana, aquesta va ser una idea fins a cert punt popular.

<http://www.tribunafeminista.org/2017/10/es-hora-de-ampliar-el-concepto-de-feminicidio/>

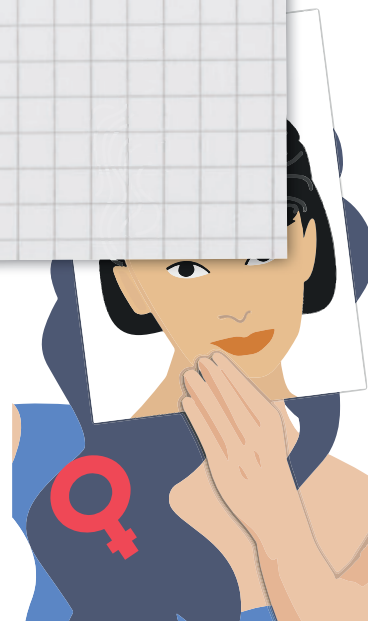
CAS 6

"L'1 de novembre la revista nord-americana *Glamur* revelava que el premi 'Dona de l'Any' 2016 seria atorgat a Bono... un home. Com deia algú a les xarxes socials, tenien mitja humanitat d'on escollir a la dona de l'any i van triar un home. Segons la revista, aquesta decisió els va portar un temps. "Parlem durant anys (sobre) si estava bé que concedíssim a un home el premi Dona de l'Any. "Els homes ja de per si mateix guanyen molts premis" explicava Cindi Leive, editora de la revista. "Però comencem a adonar-nos que aquesta és una visió antiquada i que hi ha molts homes fent coses meravelloses per les dones en l'actualitat".

De la manera que s'expressa *Glamur*, una revista d'aquestes que diuen ser "per a dones" però la junta directiva de les quals està lide-rada en la seva majoria per (sorpresa!) homes, les dones som menys que una porquera i el simple fet que un home vulgui interessar-se a ajudar-nos a reivindicar els nostres drets és, de per si mateix, una gesta. "Bono va poder dedicar el seu temps a qualsevol causa, i va escollir els drets de les dones..." com si els drets de les dones anessin una causa menor, insignificant.

Què els semblaria reconèixer l'esforç que fan tots els dies 3.5 milions de dones i nines per simplement sobreviure en un món que no ha estat ideat per al nostre benestar i on la violència contra les dones i nines és una epidèmia mundial? És necessari que el moviment feminista es desboqui cada vegada que algun home ens dignifiqui, suposadament, amb una d'aquestes frases boniques com "jo crec molt en la igualtat"?

<http://lareplica.es/hora-admitir-los-hombres-mejores-feministas/>

CAS 7

"Les dones i nines haitianes que han estat violades per cascos blaus (enviats per l'ONU per a "missions de pau"), per exemple, no només sofreixen l'agressió que suposa la violació en si, sinó que a més, es topen amb altres mecanismes que segueixen exercint violència contra elles i contra els fills que pareixin dels soldats: l'ONU dóna immunitat diplomàtica als seus soldats, per la qual cosa les reclamacions d'aquestes dones ni són sentides ni troben justícia.

Igual que les haitianes, també en altres països les dones són víctimes sagnants dels engranatges del sistema patriarcal que regeixen les institucions, on els cascos blaus són la punta de llança: Sri Lanka, República Centreafricana, el Congo, etc.

En aquest article de ctxt.es, on entrevisten a l'advocat de DDHH, Mario Joseph, es fa un recull de l'horror que sofreixen dones i nines a Haití després dels 13 anys de presència de soldats de l'ONU: des d'abusos fins a con-tagi de còlera en un país especialment vulnerable des-prés del terratrèmol.

És impossible que els cascos blaus deixin de violar dones i nines si els engranatges del sistema sota el qual actuen els segueixen dissenyant persones sense perspectiva de gènere, l'únic motor del qual, a més, és el poder i els interessos imperialistes. És impossible, en definitiva, acabar amb la violència contra les dones en un món com l'actual, on els que poden marcar un canvi, no només no saben ni els interessa canviar-ho, sinó que quan els doni per acostar-se al problema, descobriran que per eradicar-ho només tenen una opció: anar-se'n perquè siguin altres els qui desmunten peça a peça la màquina que ells han trigat segles a aixecar (amb la nos-tra mà d'obra, per descomptat). Descobriran, si no ho saben ja, que és necessari el feminisme per aixecar un nou sistema basat en la igualtat, que controli fins a la seva mínima expressió totes les relacions de poder i cadascun dels mòduls d'opressió existents en l'actualitat."

http://www.eldiario.es/zonacritica/violencia_institucional-haiti-cascos_azules-ONU-violaciones-

CAS 8

"El masclisme del llenguatge en la RAE. Va ser una antropòloga mexicana, Marcela Lagarde, qui va traduir i va reformular el terme anglès de femicide, conceptualitzat per primera vegada el 1976 per Diana Russel i revisat en 1992 al costat d'Hill Radford, definit com "l'assassinat misògin de dones comès per homes". Gràcies a l'obstinació de Lagarde i unes altres, Mèxic va ser el primer país (el 2007) a incorporar el feminicidi en el codi penal, gràcies al treball de dones com Lagarde, després de la inquietant desaparició de centenars de dones esdevinguda a Ciutat Juárez des de la dècada dels noranta. I a Mèxic l'han seguit altres Estats, especialment en països d'Amèrica Llatina com El Salvador o Perú. A Costa Rica, Xile, Guatemala i Nicaragua, on també està legislat, ho tipifiquen com "femicidio". Així també se'l sol anomenar a l'Argentina, on s'està estudiant la seva inclusió en el codi penal.

Malgrat l'existència d'aquests dos termes en les lleis llatinoamericanes, el diccionari de la RAE en recull sols un, fet que li ha valgut també algunes crítiques, especialment de les teòriques que consideren que es tracta de dos conceptes diferents. El "femicidio", en castellà un terme homòleg a "homicidi", només es referiria a l'assassinat de dones, mentre que "feminicidio", definit per Lagarde, inclouria la variable d'impunitat que sol estar darrere d'aquests crims, és a dir, la inacció o desprotecció estatal enfront de la violència feta contra la dona. Una accepció que no contempla el conservador diccionari espanyol, titllat sovint de masclista. cal dir que l'Acadèmia acaba de suprimir les accepcions sexistes de "femeni" com a "feble, frèvol" i de "masculi", com a "varonil, enèrgic". I és que la RAE és una institució imminetment masculina: en els 300 anys de la seva història només vuit dones han estat entre els seus membres, i dels 43 actuals només set són dones.

<http://es.rfi.fr/cultura/20140410-feminicidio-entra-en-el-diccionario-de-la-rae>

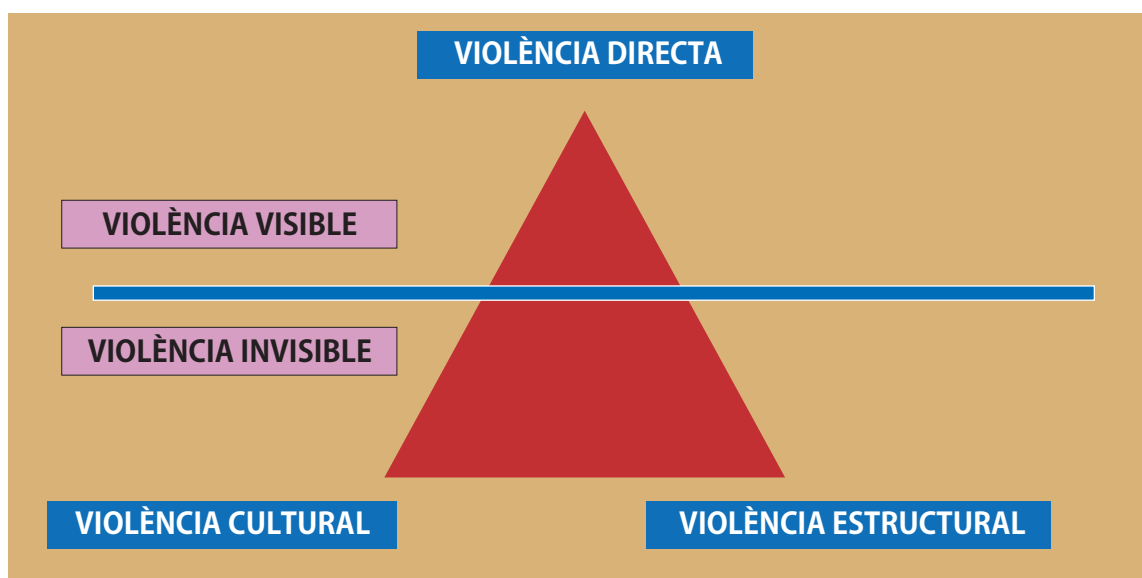
Propostes Didàctiques

17

c) Una vegada analitzats els exemples de violència institucional, tota la classe s'asseurà en cercle, i es realitzarà la dinàmica del cabdell de llana. Aniran llançant-se el cabdell entre l'alumnat, sense deixar anar el cap que li correspongui a cada persona, teixint una xarxa. En llançar-ho, hauran de dir un dels trets de violència institucional del seu cas.

Una vegada completada la xarxa, el professor o professora explicarà que és el propi sistema capitalista patriarcal imperialista el que s'ha de transformar per eradicar la violència de gènere, perquè està arrelada a tot arreu, com a xarxa nostra. Qui hagi recollit finalment el cabdell, haurà de començar a llançar-ho per ser recollit, a la persona que anteriorment l'hi va llançar a ell o ella. Abans de llançar-ho haurà d'expressar una idea per solucionar el tret de violència institucional que va denunciar del seu exemple, i així, successivament, fins a recollir per complet el cabdell (20 minuts).

d) Els últims 10 minuts de classe es dedicaran, a manera de conclusió, a analitzar el triangle de la violència de Johan Galtung.

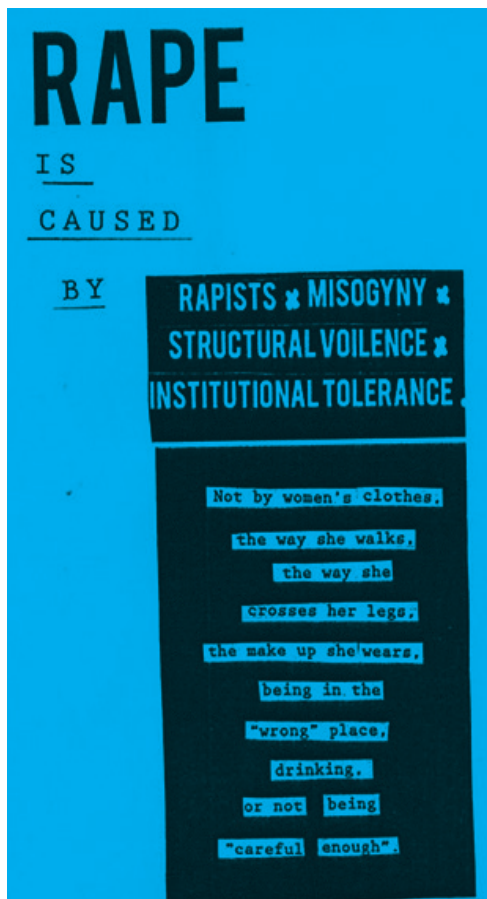

Propostes Didàctiques

18

Activitats en anglès

1. Watch the video: <https://www.youtube.com/watch?v=51-hepLP8J4>
2. Could the situation in the video be real? In what cases?
3. Could you find any cases in your country?

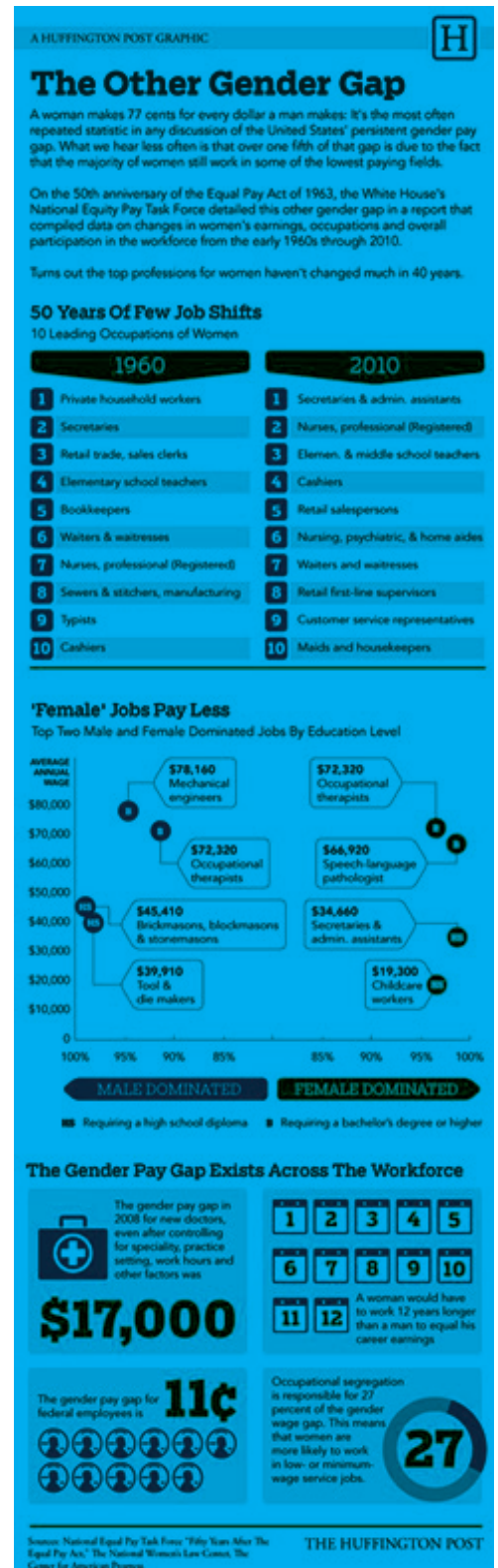

A) Read the text and answer the questions:

1. Do you think Jobs labeled as "female Jobs" through time?
2. Do you think there is "pay gap" in your country?

B) Let's make a survey:

How many of the women you know work on this "female occupations" and how many have other kind of Jobs?

Educació de Persones Adultes

Activitat 1

Cerca la definició de Violència Institucional i els aspectes que la componen: pràctiques específiques, subjectes responsables i contextos en els quals s'inscriuen.

(Petit grup)

Enumera alguna pràctica de violència institucional:

Quins subjectes serien els responsables?
Posa'n algun exemple:

En quins contextos es pot donar?
Cita'n alguns:

Exposam en gran grup les conclusions

Activitat 2

Describeu una situació de violència institucional.

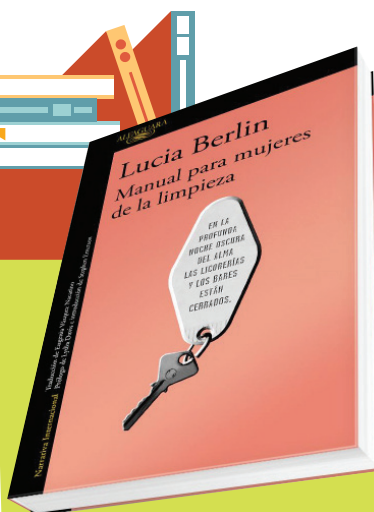
(Petit grup)

La classificam segons correspongui (maltractaments: físics, psicològics...)

En el grup classe feim l'exposició de les diferents situacions realitzades pels grups.

Recursos

Lucía Berlín, Edita Alfaguara,

Què llegir...

El llibre reuneix 43 relats que bàsicament resumeixen la vida de l'autora. Amb clars tocs autobiogràfics, Lucía Berlín ens parla de la seva vida, la de la majoria de les dones i mares que no ho han tingut fàcil i que, moltes vegades i com és el cas de les dones de la neteja, conviuen amb la brutícia. A mesura que avança el llibre, ens trobem amb una biografia cap a la maduresa de la mateixa autora. I ho fa des de punts aparentment diferents, en els quals es repeteixen situacions amb un frontal, un tu a tu, amb un narrador summament honest, que advoca per una compassió que després diu no sentir, com la de l'adolescent que cerca una solució per la vida o el dolor com alguna cosa real encara que no sigui tangible, abordant molts altres temes en què Berlín s'obre en canal, despuntant i estripant la seva ànima a qui el llegeix.

Lucía Berlín va ser una dona que va viure turmentada, que va patir i que va escriure per a deixar constància de tot el seu dolor i construir un

manual per a les dones de la neteja que encarna, mitjançant la ficció, el cruel que és la vida.
<http://mariana-is-reading.blogspot.com.es>

Yadira Calvo,
Editorial BELLA-
TERRA, 2017

Aquesta obra llança una mirada crítica cap a la llengua castellana i examina les maneres en què transmet una visió cultural androcèntrica i sexista. L'antiga i abusiva identificació entre home i ésser humà arrelada en el llenguatge va fixar en la norma gramatical la sobrerrepresentació del masculí. El patriarcat pren cos de múltiples maneres a través del llenguatge: contamina metàfores, tenyeix el lèxic, torça les definicions, s'amaga en els discursos, campeja en el refranyer, es filtra en les expressions quotidianes, es espessa a les injúries, es declara i presumeix, s'escriu, es canta i, en fi, s'encarrega que sigui abundant la collita i permanent la plantació. Les maneres de dir afecten les maneres de percebre. Per tant, moltes persones, sobretot dones erudites, estudioses o només sensibles, han assenyalat les ocultacions i jerarquitzacions que tal norma implica. D'altres, per contra, reclamen que això és irrevocable perquè, per canviar gramàtica, discursos, paraules i expressions, cal canviar la cultura que els va donar origen i els manté en peu, i això va per llarg, si és que va. La idea és persuadir que és millor creuar-se de braços perquè al patriarcat no hi ha qui ho mogui; però, la llengua el sosté com els contraforts a les velles catedrals: si es belluga el contrafort, l'edifici trontolla. (Res-senya de l'editor)

Los días iguales de cuando fuimos malas
Inma López Silva

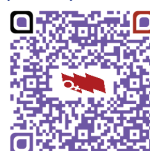
Inma López Silva. Editorial Lumen. 2017

El punt de trobada és el mòdul femení de la presó d'A Lamas (Pontevedra). Cinc dones. Margot, la jove gitana que es va veure abocada a la prostitució quan la seva família la va repudiar per haver engendrat un fill massa ros. Valentina, 'Carabonita', la nena violada que va abandonar el seu petit poble a Colòmbia per buscar-se un futur a Galícia, que va acabar entre reixes i que ara espera un segon fill producte d'un vis a vis. Laura, que encara que els seus pares volien que fos ballarina clàssica, va acabar portant un monyo tibant però sense tutú, sinó amb l'uniforme gris de funcionària de presons. Sor Mercedes, la monja a la qual li repugnen els homes i que va ser condemnada per un cas de nens robats. I finalment Inma, una escriptora acusada d'"homicidi en grau de temptativa inacabada".

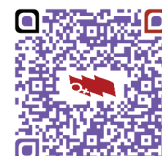
Inma, igual que l'autora del llibre, Inma López Silva. Escripores les dues. 'Els dies iguals de quan vam anar dolentes', una novel·la escrita durant cinc anys a quatre mans, les de la Inma real i les de la Inma fictícia, dues dones que es fonen a la primera persona i que actuen com a testimonis i portaveus de cinc històries que poden tenir el mateix de real que de literari. Un reflex de la vida a la presó de cinc dones, la convergència de passats més o menys convencionals, d'infàncies més o menys traumàtiques i de futurs més o menys favorables. D'on prové el mal? Per què una persona comet un crim? Quan aquest pot ser justificat? López Silva furga en la naturalesa humana, en la moralitat i les convencions socials per qüestionar-se el paper del sistema penitenciari i denunciar la violència -tant física com estructural- a la qual moltes dones s'enfronten a la presó i fora d'ella. (Res-senya de l'editor)

Tal com diu l'editora Isabel Carrillo en el capítol que fa de pòrtic de l'obra sencera, "aquest llibre vol contribuir al debat i a la reflexió política i pedagògica des de la participació democràtica, des de la raó dialògica sensible de totes les persones que es preocupen i s'ocupen de l'educació del present. Pensar en l'educació del futur és fer ia l'educació d'avui. (...) És des del present que s'han de canviar les maneres de mirar la realitat, de sentir-la i de pensar-la". Una carta de presentació magnífica que va prenent forma, amb moltes dades i un rigor molt tramtat, al llarg de tot el llibre.

Text en línia: PROGRAMA SENSIBILITZACIÓ SOBRE TIPUS DE VIOLÈNCIA CONTRA LES DONES I PREVENCIÓ DE VIOLÈNCIA EN ADOLESCENTS "

<http://www.fundacionmujeres.es/img/Document/67259/documento.pdf>
mujeres
FUNDACIÓNPROGRAMA SENSIBILIZACIÓN
SOBRE
"TIPOS DE VIOLENCIA CONTRA LAS
MUJERES Y PREVENCIÓN DE
VIOLENCIA EN ADOLESCENTES"Unidad didáctica para el trabajo con alumnado de
Secundaria realizada en el marco del proyecto de Eyo
"Educar en Igualdad. Sumando esfuerzos para
prevenir la Violencia de Género". Colaborado por
AEXOD

Text en línia: "Violència de gènere en el cinema espanyol: anàlisi i guia didàctica"

<http://www.fundacionmujeres.es/img/Document/67259/documento.pdf>
Isabel Carrillo Flores i altres.
Eumo Editorial SAU. 2017Desfer
la teranyina
del gènere des
de l'educacióIsabel Carrillo Flores (ed.)
Marta Bugarín Artero
Rosa Guitart Acad
Carlos Lomax García
Miguel Sanz Rodríguez

Què veure: SÈRIES

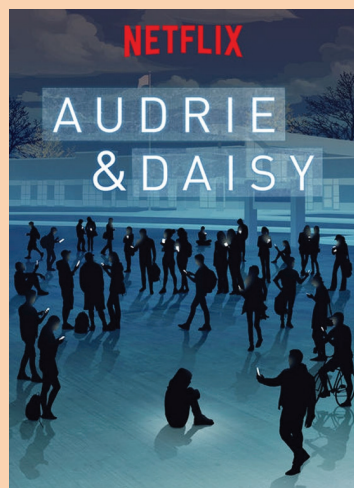

Què veure: CINEMA

20TH CENTURY WOMEN. 2016

Explica la història de tres dones (Annette Bening, Doble ela Fanning i Greta Gerwig) en la Califòrnia dels anys 70. La seva exploració de l'amor i la sexualitat sense complexos ni limitacions la converteixen en una de les pel·lícules feministes més recents.

AUDRIE Y DAISY. 2016

Encara que el tema general d'aquest documental original de Netflix és el bullying, exercit sobretot a través de les xarxes socials, la història es centra en dues adolescents que van ser violades pels seus suposats amics. Aquestes dues al·lotes, efectivament, van sofrir un assetjament tremend per part del seu entorn, perquè és ben conegut per les ments obtuses que en un cas de violació és la víctima la que té la culpa. Un esgarrifós documental que no deixarà indiferent la teva visió sobre els abusos sexuals i la condemna pública de la dona.

THE LOVE WITCH. 2016

Protagonitzada per Samantha Robinson, és un homenatge als thrillers del tecnicolor dels 60 que explora les repercussions del narcisisme patològic i la fantasia femenina. Dirigeix, escriu, produeix i compon la música, Anne Biller.

Elaine és una bellíssima jove bruixa que ha decidit cercar un home que l'estimi. Al seu apartament gòtic-victorià fa pocions i encanteris perquè els homes s'atraquin a ella i quedin seduïts fins a un límit insà. No obstant això els seus embruixaments fan efecte, aquests es converteixen al poc temps en homicidis. Elaine deixa un rastre cada vegada més gran darrere ella, per això quan per fi troba a l'home dels seus somnis sense recórrer a els encanteris, la jove s'obsessiona fins al punt de voler-lo matar.

PREVENGE. 2016

Amb la directora en el paper protagonista, explica la història de Widow Ruth, una dona que es troba embarassada de set mesos. Aquesta considera que el bebè que porta en el seu úter s'ha convertit en un guia que li indica com ha d'actuar. La seva prope- ra tasca és convertir-se en una assassina que no dubtarà en desfer-se del que s'interposi en el seu camí.

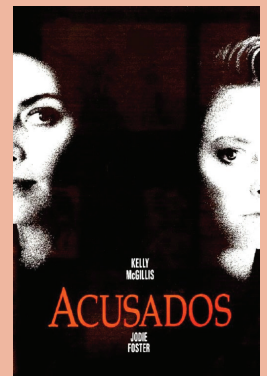

Què veure: CINEMA ACUSADOS. 1988

Tres homes violen a Sarah Tobías (Jodie Foster) successivament sobre un joc electrònic de Pinball, a la vista de tots, copejant-la i tapant-li la boca, mentre la resta del grup ovaciona als assaltants i gaudeix de l'espectacle. Sarah desperta a l'hospital on es certifica l'agressió física i sexual. Absolutament enfonsada i ultrajada, rep un altre cop més en comprovar que ningú creu la seva denúncia de violació. Tot el contrari, a causa dels seus antecedents per mala conducta i consum de drogues, la seva versió manca de credibilitat, per contra, és culpada d'anar pels bars provocant als homes.

Aquest fet, basat en fets reals, va donar motiu a un dels judicis més polèmics de la justícia nord-americana.

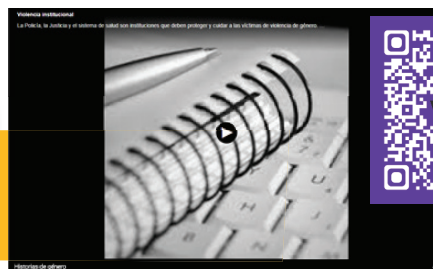

Todo sobre mi madre. 1999

Presenta un episodi de violència institucional contra les dones, en mostrar la indefensió que sofreixen les prostitutes i la vulnerabilitat de la seva situació, provocada per la falta de drets socials en tots els àmbits de la vida.

Què veure: VÍDEO

Història de gènere: Violència Institucional

Històries de dones que van ser víctimes de la violència de gènere. Una recerca periodística que aprofundeix en el dret a una vida sense violències i en la Llei 26485 de Protecció Integral per Prevenir, Sancionar i Erradicar la Violència, amb testimonis de dones i d'especialistes.

<https://www.educ.ar/recursos/124789/violencia-institucional>

Què llegir: Revistes digitals

Projecte Kahlo. La revolució comença en el teu interior.

Revista col·laborativa feminista. Treballant amb la passió per l'empoderament i la representació de la diversitat des de 2012.

Els continguts de Projecte Kahlo estan sota la llicència de Creative Commons.

<http://www.proyecto-kahlo.com>

<http://latfem.org/>

LatFem es un medio de comunicación feminista.

Amb seu a l'Argentina, fan periodisme des d'una perspectiva feminista i interseccional i es reconeixen part i integrants del moviment Ni una menys. Les desigualtats de gènere, classe i raça, les violències constitutives de les nostres societats, però també les seves particularitats i riqueses estructuren la seva agenda i la seva forma d'actuar: tot el que precaritzava les vides de les dones i tot el que fem per estar vives i lliures.

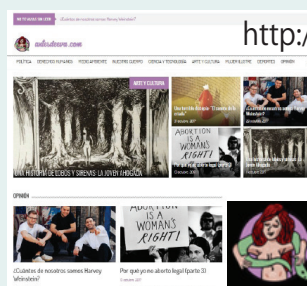

Traficantes de Sueños és un projecte de producció i comunicació política que aspira a aportar continguts i animar debats útils per a l'acció col·lectiva transformadora. També és un projecte d'economia social, és a dir, una entitat sense ànim de lucre i sense caps, implicada en el mercat social i en el desenvolupament d'una altra economia.

Traficantes de Sueños va iniciar el seu camí el 1995 amb l'objectiu de generar un espai estable on trobar materials de reflexió; l'eina que fem servir per a això és el llibre, entenent-lo com un mitjà de transformació individual i col·lectiva.

<http://antesdeeva.com/>
Revista feminista digital

Què escoltar: MÚSICA

Les Amazones d'Afrique

Tot va començar amb la cançó "I Play the Kora", un títol d'enorme poder simbòlic en un univers en el qual el maneig d'aquest instrument ancestral està destinat als homes. Es tracta d'una peça en la qual diuen: "Home, no arruïnis la meua vida i no m'arraconis ni decideixis per mi". Després va venir l'àlbum complet.

Les amazones negres del regne africà de Dahomei, també conegudes com les guerreres Mino, van sorgir al segle XVII i van formar en disciplinat exèrcit temut pels colonitzadors europeus. Avui les dones lluitadores agrupades sota el nom de Les Amazones d'Afrique han canviat les armes per la música i lliuren batalla contra la violència masclista, les mutilacions genitals, els matrimonis forçats ... Són un grup d'artistes de l'Àfrica occidental i responen per als noms de Romina Kone, Angelique

Kidjo, Kandia Kouyate, Mariam Doumbia (del duo Amador et Mariam), Mamani Keita ... Les citades i algunes més han enregistrat l'esplèndid disc *Republique Amazone*, en diverses llengües, armat amb diferents ritmes africans i desenvolupat amb instruments addicionals, guitarres processades, electrònica ferrovellera, blues del desert, funk i fins i tot efluvis dels pantans de Nova Orleans.

Roba Estesa

Roba Estesa, un sextet musical femení i amb missatges feministes, que tenen la dona com una dels pilars de la seva música festiva i tradicional. "Som sis dones que vam pujar a l'escenari i fem visible un posicionament polític i social des del marc teòric del feminisme", assegurava Gemma Polo en una entrevista recent per a la revista Enderrock. El seu primer treball de llarga durada, *Descalces* (Coo-pula Records, 2016) està ple de missatges amb el binomi dona i lluita cobrant especial protagonisme, amb rebuig explícit en els seus concerts a la violència masclista i la reivindicació de la tradició i la memòria bracejant amb un estil musical que elles mateixes han definit com "folk calentó".

Canal en YouTube

Entre llei i pacte ens

És difícil -per no dir impossible- escriure sobre qualsevol tema relacionat amb la igualtat de gènere i no fer esment de les violències masclistes que hem de suportar les dones per això, per ser-ho. Tan difícil com parlar d'aquestes violències sense pensar en els feminicidis, en les violacions, en l'esclavitud de les dones prostituïdes. I a les mares assassinades pels seus fills. Només per citar-ne algunes. En aquest ordre de coses, escriure d'un reclamat Pacte d'Estat que pràcticament es limita a la violència en les relacions de parella, em fa molta mandra.

Si amb l'aprovació de la Llei Integral Contra la Violència de Gènere es va posar en l'espai públic la violència patida per les dones en la intimitat de casa seva, on els seus marits eren amos i senyors de les seves vides, avui -13 anys més tard i amb una mitjana de setanta dones assassinades cada any- veu la llum el primer pacte estatal contra la violència de gènere. Un pacte on les organitzacions de dones i feministes no han estat representades, ni està prevista la seva presència a la comissió de seguiment del mateix. Sense enfocament feminista, el pacte emmalalteix d'allò més important.

Ratificat unànimement pel Senat al setembre, articulat en 10 eixos d'actuació amb diferents propostes, el Pacte d'Estat contra la Violència de Gènere no és sinó un "consens de mínims". No negaré que la seva aprovació ens hagi posat d'enhorabona... Almenys hi ha hagut unanimitat en aquest document que té més d'informe que de pacte. Però queden molts interrogants sobre qüestions clau que han quedat fora. Com la inclusió d'altres formes de violència masclista fora de l'àmbit de la parella o la consideració de víctimes de les mares a qui el maltractador va assassinar les seves criatures. Moltes imprecisions i pocs compromisos i pressupost. I tots els interrogants sobre la forma d'implementar les mesures proposades o el termini per a això.

Seguint l'estructura del pacte segons els eixos d'actuació, aquí teniu el meu resum:

Millora de la resposta institucional

La més significativa de les propostes d'aquest eix és la de modificació de la Llei 27/2013 de racionalització i sostenibilitat de l'Administració Local per tornar-li les competències als ajuntaments en matèria d'igualtat i violència, competències que mai els hi haurien d'haver llevat. També es parla de modificar la LIVG per ampliar les formes d'acreditació de la condició de víctima per accedir a l'estatut integral de protecció. És important, però cal recordar que algunes autonomies ja compten amb aquesta ampliació. Es parla de la necessitat d'assimilar el concepte i mesures de violències consignades en el Conveni

d'Istanbul, però deixa fora altres formes de violència com la prostitució -origen de l'explotació sexual i el tràfic de blanques- i l'aplicació a menors.

Important també és la supressió de l'atenuant per confessió o perfeccionar la tipificació de delictes en l'àmbit digital, així com el tractament d'injúries i calúmnies a les xarxes. També la recomanació d'excloure la rellevància del consentiment de la víctima a la valoració, el major control en la concessió de llicències d'armes o el reforç de l'especialització en els jutjats. I més revisions de plans, compromisos, estudis i protocols. Portem anys parlant del mateix.

Perfeccionar l'assistència, ajuda i protecció a las víctimes

Em sembla important destacar la proposta d'habilitació d'instal·lacions amistoses on poder atendre les filles i fills de les dones en situació de maltractament o el termini de dos anys per establir les Unitats de Valoració Forense Integral (és increïble que no estiguin funcionant ja), el pla d'acompanyament o la inclusió de les criatures en la valoració. També la proposta d'estudi del sistema de renda activa d'inserció per a substituir-la per sis mesos d'atur, ampliable per semestres prorrogables, amb càrrec als PGE.

Altres propostes parlen de potenciar un pla d'inserció socio-laboral, incrementar l'atenció de les víctimes en zones rurals, adaptar la informació per garantir l'accés en aquesta de les dones amb diversitats funcionals i més protocols, formació especialitzada i equips multidisciplinaris en sanitat, sant tornem-hi. Mesures de les que hem anat parlant des de fa anys i sempre estem en el mateix punt perquè no s'implementen.

Pel que fa a l'assistència i protecció de menors i l'adopció de mesures per no donar la custòdia compartida o el règim de visites en casos de violència de gènere, de poc li ha servit als fills de Joana Rivas, lliurats al maltractador per la justícia. A la ratificació del pacte al Senat s'ha incorporat al text una proposta per atorgar protecció a les víctimes incloses en situacions de sostracció internacional de menors

i l'origen sigui una situació de violència de gènere. Llàstima que a tantes Juanas la mesura els arribi tard.

Es parla també d'estudis sobre la situació de menors respecte a custòdia, visites i relacions amb el pare maltractador. No es fa cap menció del SAP i de l'ús d'ell en els jutjats.

#NI UNA MENYS

segueixen assassinant

Impuls a la formació per millorar la respostes

Aquest eix parla d'implicar professionals de les farmàcies per informar sobre violència de gènere, de la formació de professionals de mitjans de comunicació i l'ampliació d'aquesta al personal de judicatura i forces de seguretat en prevenció de violència de gènere i tràfic de blanques, de violència a dones transsexuals i transgènere.

En aquests dos últims casos, en col·laboració amb entitats que lluiten pels drets d'aquestes dones. Aquesta col·laboració no s'estableix amb les organitzacions de dones o feministes en altres casos en parlar de formació.

Seguiment estadístic

El document parla d'establir l'obligació legal d'obtenir i prestar dades estadístiques, incloent trams d'edat, diversitats, nombre de menors víctimes, indicadors d'inspeccions educatives, estudis sobre violència sexual i efecte acumulació d'assassinats. Un recompte de dades on les víctimes són només xifres i no se sap res de la seva vida ni del calvari que van haver de suportar, sobre el suport o la desprotecció que varen trobar per part de les institucions.

Recomanacions a CCAA, entitats locals i altres institucions

Entre d'altres, es proposa instar el govern central per fer un pacte a la Unió Europea sobre mitjans de comunicació, de millorar els recursos en les comunitats autònomes o de suggerir al Consell General del Poder Judicial l'avaluació de la formació del personal de la judicatura. Aquesta avaluació és imprescindible, atesos els casos d'Injustícia patriarcal que veiem diàriament.

Visualització i atenció a altres formes de violència contra la dona

Es parla només de violència sexual i d'introduir mòduls formatius a empreses i administracions públiques, del disseny de programes de prevenció, campanyes i protocols i estudis. Respecte al tràfic de blanques, d'impulsar la Llei Integral i modificar la Llei de Protecció de testimonis per millorar la protecció de les víctimes. És insuficient el tractament d'aquesta esclavitud donada la magnitud de la barbàrie i l'augment alarmant de la prostitució en l'estat.

Compromís econòmic

El compromís econòmic per a cinc anys és de 1000 milions d'euros, 200 amb caràcter anual. El repartiment és de 80 per a l'Administració central, 20 per als 8.000 ajuntaments als quals se'ls retornen les competències en igualtat i violència de gènere -una petita quantitat per a tants ajuntaments- i 100 per a les autonomies, que aniran destinats a programes de lluita contra la violència de gènere. No sabem com serà el repartiment, perquè si es tracta de fer-ho segons el sistema actual de finançament a autonomies, se seguirà perpetuant el repartiment desigual i generant víctimes de primera i de segona. Falta detallar partides, objectius, mesures o òrgans gestors. Moltes imprecisions sobre un pressupost que sembla insuficient i que comparat amb les Despeses diversos de Ministeris, per Imprevistos i funcions és ridícul, ja que suposa un 10% del pressupost assignat per a aquest programa, segons denunciava EU.

Arribades a aquest punt, què esperem del Pacte? Esperem que la composició de la comissió de seguiment inclogui organitzacions de dones i feministes. Que es fixin objectius i dates. Que s'ampliïn els supòsits de violències masculistes a totes les formes que preveu el Conveni d'Istanbul. Partides pressupostàries suficients i blindades. Que es converteixi en un veritable compromís per a totes les parts. Només podem confiar a començar a actuar quan l'eradicació de les violències contra les dones sigui el primer punt en l'agendapolítica. En una paraula, el que sempre he entès com a qüestió d'estat. Pactes, els que vulguin, però no poden anar sols.

Macu Gimeno Mengual
Intersindical Valenciana
macugimeno@intersindical.org
@MacuGimeno

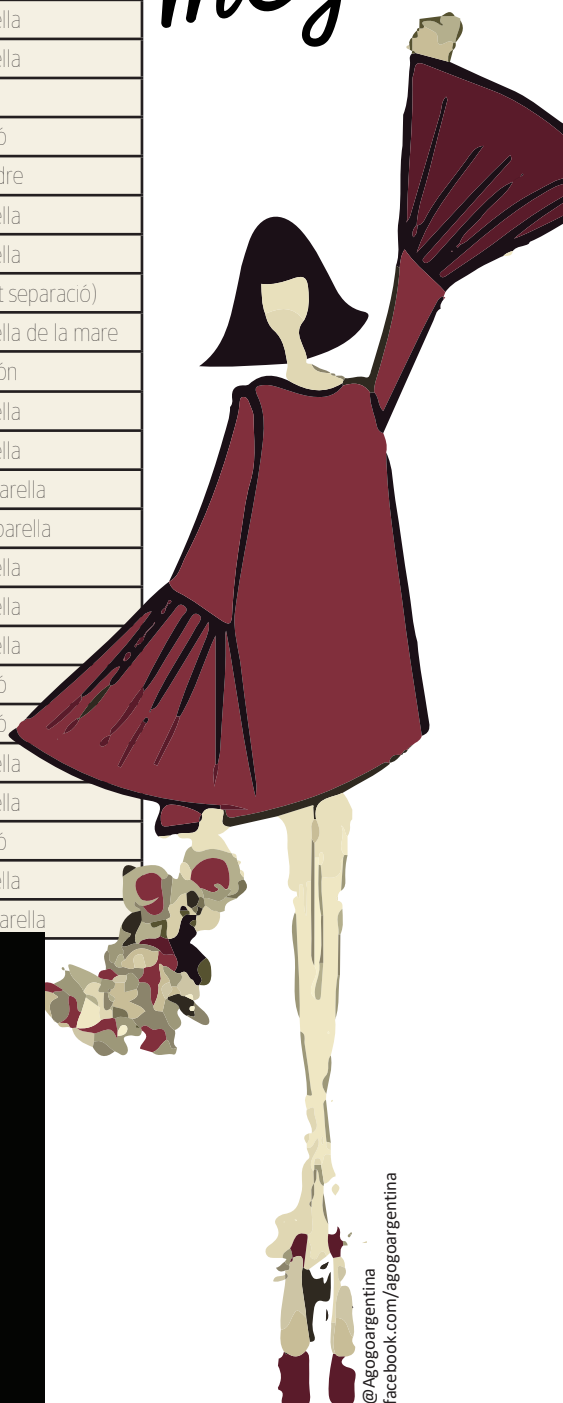
UNA MENTRE

LLISTA DE DONES I NINES ASSASSINADES PER VIOLÈNCIA MASCLISTA DES DE L'1 DE GENER A L'1 DE NOVEMBRE DE 2017

1	1 gener	Estefania	24 anys	Madrid	Agressor parella
2	1 gener	Matilde	40 anys	Rivas (Madrid)	Agressor parella
3	15 gener	Toñi	33 anys	Huércal (Almería)	Agressor parella
4	16 gener	Blanca	48 anys	Burlada (Navarra)	Agressor parella
5	18 gener	Angeles	79 anys	Madrid	Agressor parella
6	28 gener	J.D.L.	40 anys	Seseña (Toledo)	Agressor parella
7	29 gener	Virginia	55 anys	O Carballino (Ourense)	Agressor parella
8	6 febrer	Cristina	38 anys	Mora (Toledo)	Agressor parella
9	7 febrer	Carmen	79 anys	Súria (Bages, Barcelona)	Agressor parella
10	10 febrer	Sense identificar	93 anys	Portugalete (Bizkaia)	Agressor fill
11	10 febrer	Josefa	75 anys	Xàtiva (València)	En investigació
12	10 febrer	Amalia	90 anys	A Estrada (Pontevedra)	Agressor gendre
13	10 febrer	Maria José	54 anys	A Estrada (Pontevedra)	Agressor parella
14	11 febrer	Laura	26 anys	Seseña (Toledo)	Agressor parella
15	12 febrer	Ana Belén	46 anys	Daimiel (Ciudad Real)	Parella (tràmit separació)
16	12 febrer	Ana María	18 anys	Daimiel (Ciudad Real)	Agressor parella de la mare
17	17 febrer	Amparo Soler	61 anys	Lleida	En investigació
18	19 febrer	Margaret	79 anys	El Campello (Alacant)	Agressor parella
19	20 febrer	Sesé	52 anys	Redondela (Pontevedra)	Agressor parella
20	21 febrer	Gloria Amparo	48 anys	València	Agressor ex parella
21	21 febrer	Dolores	47 anys	Gandia (València)	Agressor ex parella
22	21 febrer	Leydi	34 anys	Santa Perpètua (Barcelona)	Agressor parella
23	22 febrer	Sense identificar	91 anys	Badajoz	Agressor parella
24	1 març	Erika	32 anys	Madrid	Agressor parella
25	2 març	Mari Paz	45 anys	Madrid	En investigació
26	12 març	Ana María	50 anys	Sevilla	En investigació
27	29 març	Ana	42 anys	Campo de Criptana (C. Real)	Agressor parella
28	31 març	Yurema	23 anys	Telde (Gran Canaria)	Agressor parella
29	3 abril	Flor	40 anys	Sevilla	En investigació
30	4 abril	Viky	44 anys	La Laguna (Tenerife)	Agressor parella
31	10 abril	Andra Violeta	24 anys	Almería	Agressor ex parella

#Ni una meyns

BASTA JA!
EL MASCLISME
MATA

LLISTA DE DONES I NINES ASSASSINADES PER VIOLÈNCIA MASCLISTA DES DE L'1 DE GENER A L'1 DE NOVEMBRE DE 2017

32	25 abril	Rosa	45 anys	Barcelona	Agressor parella
33	2 maig	Sense identificar	44 anys	Alcobendas (Madrid)	Agressor parella
34	5 maig	Rosario	39 anys	Alcolea del Rio (Sevilla)	Agressor parella
35	14 maig	Sense identificar	27 anys	Madrid	Agressor ex parella
36	18 maig	Ana Gilda	55 anys	Caudete (Albacete)	Agressor familiar
37	27 maig	Susana	55 anys	Ciudad Lineal (Madrid)	Agressor parella
38	27 maig	Valentina	37 anys	Madrid	Agressor parella
39	28 maig	Beatriz	31 anys	Molina de Segura (Murcia)	Agressor ex parella
40	13 juny	Encarnación G	55 anys	Las Gabias (Granada)	Agressor ex parella
41	24 juny	Encarnación B	39 anys	Sevilla	Agressor ex parella
42	25 juny	Fadwa	29 anys	Salou (Tarragona)	Agressor parella
43	30 juny	Donna	47 anys	Mogán (Gran Canaria)	Agressor ex parella E I
44	30 juny	Sense identificar	72 anys	Paterna (Valencia)	Agressor fill
45	4 juliol	Sense identificar	63 anys	Bisbal del Penedés (Tarragona)	En investigació
46	7 juliol	Naiara	8 anys	Sabiñanigo (Huesca)	Agressor tio
47	11 juliol	Josefa	64 anys	Vélez-Málaga (Málaga)	Agressor fill
48	13 juliol	Dzhulia	21 anys	Guadarrama (Madrid)	Agressor germà
49	16 juliol	Carmen	66 anys	Huésca (Granada)	Agressor parella
50	16 juliol	Irina	38 anys	Valencia	Agressor parella
51	27 juliol	Sense identificar	39 anys	Sevilla	En investigació
52	31 juliol	Carmen	66 anys	Boiro (Coruña)	En investigació
53	2 agost	Raquel	63 anys	Getafe (Madrid)	Agressor parella
54	5 agost	Ana Belén	38 anys	Sta. Cruz de Tenerife	Agressor parella
55	21 agost	Sense identificar	73 anys	A Coruña	Agressor yerno
56	24 agost	Sofia	42 anys	Arroyo de la Luz (Cáceres)	Agressor parella
57	27 agost	Sense identificar	89 anys	Arenys de Mar (Barcelona)	Agressor cuidador
58	25 setembre	Rosa	25 anys	Cartagena	Agressor parella
59	26 setembre	Paula	21 anys	Osor (Girona)	En investigació
60	27 setembre	Sense identificar	30 anys	Madrid	En investigació
61	28 setembre	Noelia	32 anys	Biskaia	Agressor parella
62	1 octubre	Felicidad	25 anys	Barcelona	Agressor parella
63	3 octubre	Ana Belén	44 anys	Miranda de Ebro (Burgos)	Agressor parella
64	14 octubre	Sense identificar	66 anys	Rubi (Barcelona)	Agressor ex parella
65	22 octubre	María Dolores	38 anys	Cuevas de Almanzora (Almería)	Agressor parella

Homes i nins assassinats (1)

- Aramis, 12 mesos. Madrid. Agressor pare. (2)
- Leonardo, 4 anys i Miguel Angel, 5. Agressor pare.
- No nat de 6 mesos, dona embarçada apunyalada. Agressor futur pare.
- Malik, 12 anys. Agressor parella de la seva mare.
- Nin 12 anys. La Corunya. Agressor pare.
- Nin, 8 mesos. Arcs de la Frontera (Cadis). agressor pare
- Sharita, 15 mesos. Barcelona. Agressor pare.

(1) Incloem aquest cas en el llistat perquè forma part de la violència masclista: el pare volia fer mal a la mare. Porta un asterisc perquè no ho afegim al càlcul en no ser ni dona ni nena.

(2) ("et donaré on més et fa mal, li va dir a la mare")

Les estadístiques oficials només comptabilitzen les dones assassinades a mans de les seves parelles o exparelles. Nosaltres les expliquem a totes, no només a les que mantenen una relació amb l'agressor. Un altre tipus de violència brutal contra les dones és l'exercida pels fills a les mares, que es contempla com a violència domèstica i no de gènere, però per a nosaltres és una manifestació més del masclisme.

Les dades es van actualitzant segons es van confirmant les primeres notícies.

Confiem que arribi un dia que no haguem de fer aquest seguiment, que fem per visibilitzar a totes les dones i nenes que han estat assassinades per delinqüents masclistes.

Per elles, per totes PROU VIOLÈNCIA CONTRA LES DONES!

Fonts: Intersindical Valenciana realitza el seguiment anual dels assassinats seguint les notícies en premsa, Ministeri de Sanitat, Serveis Socials i Igualtat i Feminicidio.net.

NI UNA MENYS

25 de Novembre 2017

Propostes Didàctiques

Tots els nivells educatius

